

ILKKA AUTIO

Lehdistöä jakamassa

Suomen sanomalehdistön omistusrakenne 1991-1992

Sanomalehdistön omistus on keskittynyt. Lähes puolessa sanomalehtiyhtiöistä määräysvalta on yhden osakkaan tai osakasryhmän hallussa. 1980-luvun lopulla ristiinomistus lisääntyi runsaasti etenkin keskustalaisessa ja sosiaalidemokraattisessa sanomalehdistössä. Suomen sanomalehdistön omistusrakennetta on tarkasteltu yhtiöiden osakasluetteloiden avulla 1991 - maaliskuu 1992 väliseltä ajalta. Mukana oli 240 Suomessa 1-7 kertaa viikossa ilmestyvää sanomalehteä. Artikkelin mukaan sijoittajat eivät omista kovin paljon sanomalehtiyhtiöitä, vaan omistus keskittyi 1980-luvun lopussa lähinnä vanhoille pääosakkaille ja toisille sanomalehdille.

■ Useat sanomalehtiyhtiöt joutuivat muiden toimialojen yritysten tavoin omistusmyllerryksen kohteeksi 1980-luvun lopussa. Lopputulema on lähes samankaltainen kuin Suomen elinkeinoelämässä yleensä: omistus keskittyi ja ristiinomistus lisääntyi. Sanomalehdistössä saadun julkisuuden perusteella voisi kuvitella, että sanomalehtiyhtiöihin olisi 1980-luvulla tullut (runsaasti) uusia, merkittäviä omistajia. Todellisuudessa näin ei käynyt: etupäässä vanhat omistajat ja toiset lehtiyhtiöt kasvattivat omistustaan.

Edellä on esitetty tiivistelmä artikkelin pohjana olevan tutkielman* aloittamisen syistä ja valmiin tutkielman tuloksista. Vahvasti empiirisessä tutkielmassa tutkittiin Suomen sanomalehdistön omistusrakennetta 1991-1992 (maaliskuun) välisenä aikana. Mukana oli kaikkiaan 245 Suomessa 1-7 viikossa ilmestyvää sanomalehteä. Otosta voidaan pitää erittäin kattavana. Kyseessä oli poikkileikkausmainen tutkimus, sillä aineisto ei antanut myöten omistusrakenteen dynaamiselle (ennen ja jälkeen -tyyppisille) tutkimiselle.

Aineistona osakasluettelot ja menetelmänä ”sisällön erittely”

Tutkimusaineistona käytettiin sanomalehtiä julkaisevien osakeyhtiöiden osakasluettoja. Ne ovat omistustutkimuksen kannalta ehdottomasti luotettavimpia, vaikka välttämättä eivät aina ole aivan ajan tasalla, koska Suomessa ei ole osakkeiden rekisteröintipakkoa. Pitää myös muistaa, että osakasluettelon avulla ei täysin pysty päättämään sitä, ketkä osallistuvat lopulta yhtiökokouksiin ja päättävät yhtiön asioista.

Osakasluettelot hankittiin sanomalehtiä julkaisevien osakeyhtiöiden toimitusjohtajille kohdistetuilla pyyntökirjeillä. Kaikkiaan pyyntökirje meni 139 osakeyhtiölle, joista 87 yhtiöstä saatiin enemmän tai vähemmän täydellinen osakasluettelo: useimmiten täydellinen. Ensimmäinen pyyntökirje kohdistui myös sellaisiin yhtiöihin, josta jokin toi-

nen lehtiyhtiö omistaa 50-90 prosenttia, mutta ko. yhtiöt eivät toimittaneet osakasluetteloita kovin aktiivisesti. Se ei haitannut tuloksia, sillä emoyhtiö käytännössä päättää tytäryhtiönkin asioista.

Osakasluetteloita täydennettiin lähinnä kaupparekisteristä hankituilla (omistus)tiedoilla. Muiden kuin osakeyhtiöiden omistustiedot hankittiin kaupparekisteristä, sillä laki ei velvoita niitä toimittamaan omistustietoja. Kaupparekisterissä tiedot ovat täydellisiä.

Aineiston hankkimisen aikana tapahtuneita omistusmuutoksia pyrittiin täydentämään: takarajana oli maaliskuun loppu 1992. Kovin paljon omistusmuutoksia ei tapahtunut. Lähinnä muutama sanomalehtikauppa ajoittui aineiston keruun ajalle. Tutkielman jälkeen on merkittäviä omistusmuutoksia tapahtunut mm. Itä-Savossa, muutamissa Hämeen paikallislehdissä, Savon Sanomat Oy:ssä ja Kymenlaakson lehtiyhtiöissä. Kahdessa jälkimmäisessä omistusosuuttaan on lisännyt erityisesti Sanoma Osakeyhtiö. Lisäksi Aamulehti on myynyt Pohjalaisen Ilkalle.

Sanomalehtiyhtiöiden osakkaat jaettiin kahteen pääluokkaan: yksityisiin ja yhteisöosakkaisiin. Jälkimmäinen ryhmä jaettiin vielä useaan eri alaryhmään. Ryhmitteilyssä sovellettiin aiempia omistustutkimuksia, kuitenkin sanomalehtiyhtiöiden erityispiirteisiin soveltaen. Yhteisöosakasryhmiä olivat: lehtiyhtiöt, suuryhtiöt, muut yhtiöt (kommandiitti- ja avoimet yhtiöt, muut osakeyhtiöt, osuuskunnat ja yksityisliikkeet, vakuutusyhtiöt, pankit, yhdistykset ja järjestöt yhtenä ryhmänä, säätiöt ja rahastot (ml. eläkesäätiöt), poliittiset yhteisöt, kunnat ja seurakunnat sekä yhtenä ryhmänä sijoitus-, kehitys- rahoitus- ja holding-yhtiöt.

Lisäksi osakasluetteloiden perusteella määriteltiin yhtiötason omistuskeskittymistä varten yksi osakas(taho). Esimerkiksi verotuksellisista syistä omistus on voitu jakaa suvun tai perheen jäsenten sekä perheen (holding-)yhtiöiden kesken. Nämä niputettiin yhdeksi osakstahoksi. Omistusosuudet laskettiin aina osakasluetteloista lasketun äänimäärän perusteella.

Lehtikonserneissa omistustarkastelu kohdistui pelkästään emoyhtiöön. Kunkin omistajaryhmän omistusosuudet painotettiin kunkin lehtiyhtiön tai -konsernin osalta yhtiön, konsernin tai lehtiyhtyrityshänän sanomalehtien yhteenlasketun volyymin (ilmes-tyskerrat/vuosi x levikki) mukaan. Vaikka konsernitasolla saattaa todellisuudessa esimerkiksi paikallislehteä julkaiseva yhtiö omistaa maakuntalehteä kustantavan yhtiön, niin konsernin muut lehdet katsottiin päälehden eli suurilevikkisimmän lehden ”omistamiksi”.

Hämmästyttävän keskittynyttä

Yritystasolla pienissä lehtiyhtiöissä omistus on keskittyneempää kuin suurissa lehtiyhtiöissä. Joka neljännessä suuressa (volyymiltaan 20 suurinta) lehtiyhtiössä kymmenen suurimman osakkaan yhteenlaskettu äänimäärä jäi alle 50 prosentin. Seuraavassa ryhmässä (volyymiltaan 21-75 suurinta) ainoastaan neljässä yhtiössä tai yrityksessä kymmenen osakkaan yhteenlaskettu äänimäärä jäi alle 50 prosentin. Lähes joka toista keskisuurta lehtiyhtiötä hallitsi yksi osakas tai osakasryhmä. Pienistä lehtiyhtiöistä yli puolet oli yhden osakkaan kontrollissa.

Vain yhdessä tarkastelussa mukana olleessa yhtiössä, Keski-suomalainen Oy:ssä, suurimman osakkaan (osakasryhmän) omistusosuus jäi alle viiden prosentin. Peräti 70 prosentissa mukana olleista yrityksistä viiden suurimman osakkaan yhteenlaskettu äänivalta riitti enemmistöomistukseen. Kymmenen suurimman osakkaan osalta 50 prosentin raja jäi alittumatta vain joka kymmenennessä yrityksessä.

Kaikkiaan omistuskeskittymistä tutkittiin 112 sanomalehtiyrityksestä, jotka julkaisevat 208 sanomalehteä. Mukana eivät olleet säätiöiden, yhdistyksien, järjestön, osuuskunnan ja kuntainliiton julkaisemat lehdet eikä sellaiset yhtiöt, joiden omistuksesta ei ollut riittävästi tietoa.

Kun omistuskeskittymiseen lisää vielä *lehti*kohtaisen enemmistöomistuksen kvalitettia käsittelevän osan tulokset, havaitsee, kuinka keskittyntä päätöksenteko on suomalaisissa sanomalehtiyrityksissä. Lehdistä nimittäin on runsaat 72 prosenttia pääomistettu. Pääomisteisessa lehdessä yksi osakas(taho) hallitsee lehden enemmistöosuutta. Selvästi suurimman pääomistajaryhmän muodostaa toinen lehti. Ko. jaksossa mukana olleesta 237 sanomalehdestä on toisen lehden omistuksessa peräti 102 sanomalehteä (konserneissa ja yritysryhmissä suurilevikkisimmän lehden mukaan).

Tiheämmin ilmestyvät sanomalehdet ovat useammin yhteisomistettuja kuin harvemmin ilmestyvät lehdet. Jälkimmäisen ryhmän pääomisteisuutta lisää mm. se, että yhdistysten ja säätiöiden julkaisemat paikallislehdet on tulkittu pääomistetuiksi. Näin on menetelty, sillä yhtä hyvin ne voisivat perustaa yhtiön lehden julkaisutoimintaa varten.

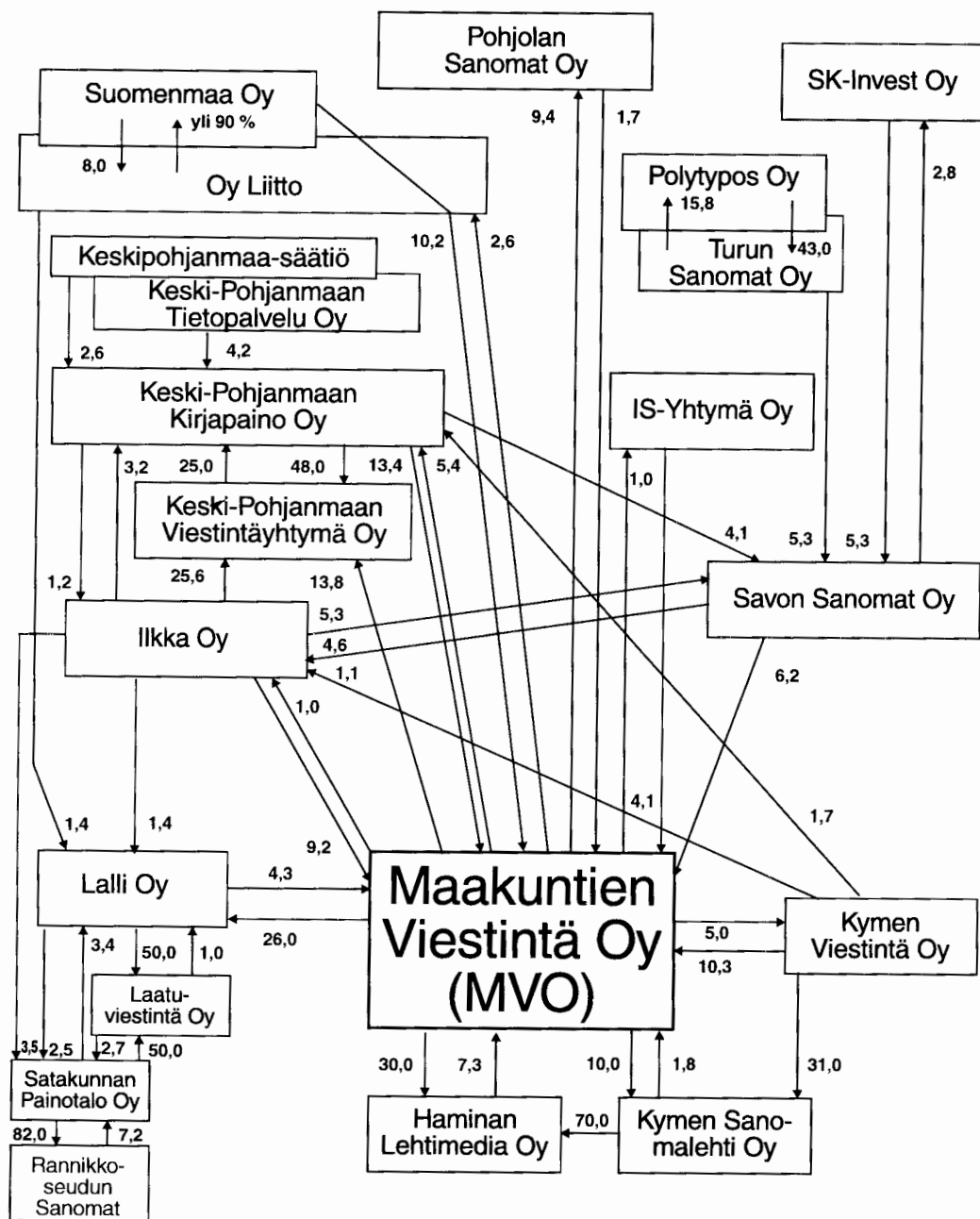
Perheet ovat säilyttäneet asemansa lehtiyritysten omistajina, joten omistus ei ole menettänyt kovin runsaasti kasvojaan. Tosin perheiden omistus saattaa olla järjestetty suoran henkilöomistuksen lisäksi holding- tai muiden yhtiöiden kautta, mutta tosiasiallinen valta on kuitenkin perheen hallussa. Perheet omistavat enemmistön 37 sanomalehtiyrityksestä, jotka julkaisevat tytäryhtiöineen 69 sanomalehteä. Määrällisesti perheomistus keskittyy paikallislehtiin, mutta kannattaa myös muistaa Sanoma Osakeyhtiö ja Erkot sekä TS-Yhtymä ja Ketoset. 1980-luvulla monet perheiden hallitsemat lehtiyritykset esiintyivät melko aktiivisesti sanomalehtikaupoissa, ostajina.

Ristiinomistettuja kuin finanssilaitokset

Ristiinomistuksessa on kyse kahden yhtiön omistuksellisesta suhteesta. Toinen omistaa toista ja toinen toista. Ristiinomistus on siten ketjuomistuksen erikoistapaus, siihen vain liittyy omistuksellinen takaisinkytkentä. Ristiinomistuksessa on eroteltava toisistaan konsernien sisäiset ja varsinaiset ristiinomistukset. Ristiinomistus voi olla suoraa tai välillistä, jonkin toisen yhtiön kautta tapahtuvaa.

Yli prosentin ylittäviä sisäisiä ristiinomistustapauksia oli sanomalehdistössä kuusi kappaletta. Useimmat ovat syntyneet yrityskauppojen seurauksena.

Varsinaiset, yli prosentin ylittävät ristiinomistukset koskettavat 45 eli noin joka viidettä sanomalehteä. Ristiinomistussuhteissa ovat lähinnä mukana keskustalaiset maakuntalehdet sekä niiden omistama kehitysyritys Maakuntien Viestintä Oy (MVO) sekä monet sosiaalidemokraattiset lehtiyritykset, joukkoviestimien holding-yhtiöt ja niiden omistama Suomen Viestintärahoitus Oy (SVR). Näiden ulkopuolella oli ainoastaan

Kuvio 1. Keskustalaisten sanomalehtiyhtiöiden ja niitä lähellä olevien yhtiöiden ristiinomistukset (luvut prosentteja äänivallasta)

yksi varsinainen ristiinomistus.

Ristiinomistussuhteilla eniten omistustaan on turvannut Keski-Pohjanmaan Kirjapaino Oy, jossa ristiinomistussuhteet merkitsevät yhteensä 35,3 prosentin äänivaltaa. Kun siihen vielä lisätään yhtiön "oman" säätion ja sen tytäryhtiön äänivaltaosuudet, yhtiön johdon kontrollissa on siten runsaat 42 prosenttia yhtiön äänivallasta. Epävarmoja omistajia vastaan ristiinomistusta on käytetty myös mm. Pohjolan Sanomat Oy:ssä ja Ilkka Oy:ssä. Varmuutta on haettu lähinnä Maakuntien Viestinnästä. (Kuvio 1)

Osittain suorat ristiinomistussuhteet ovat jäänteitä Suomen Viestintäkehitys Oy:stä, jonka loppuratkaisuna tapahtuneessa kombinaatiofuusiossa syntyi Savon Sanomat Oy.

Kymenlaakson lehtijärjestelyjen tuloksena on myös ristiinomistussuhteita. Niihin saattaa liittyä rahoitusjärjestelyjä, mutta ehkä ennen kaikkea keskinäisen kontrollin lisäämistä. Tosin tutkielman jälkeen omistusrakenne on Kymenlaaksossa hieman muuttunut, mutta peruskuvio on silti säilynyt.

Sosiaalidemokraattisessa *viestintä*-kentässä vain kahdella sanomalehteä julkaisevalla yhtiöllä on ristiinomistussuhde toisen yhtiön (SVR:n) kanssa. Sosiaalidemokraattiset ristiinomistukset ovat enemmän joukkoviestimien holding-yhtiöiden sekä niiden ja SVR:n välisiä.

Yhteisöt lehtiyhtiöiden omistajina

Eri omistajaryhmien osuuksia sanomalehdistön omistuksessa on tarkasteltu taulukossa 1.

Lehtiyhtiöt omistavat peräti 21 sanomalehdestä yli prosentin suuruisen vähemmistöosuuden. Näistä lehdistä on peräti kahdeksan markkinointialueen ykköslehteä. Yhdestä lehdestä lehtiyhtiöt omistavat vähemmistöosakkuuksilla enemmistön: Savon Sanomat Oy:stä. Vähemmistöosakkuuksiin liittyy suuremmissa lehdistä usein ristiinomistussuhde.

Merille pantavaa on myös Sanoma Osakeyhtiön hivuttautuminen. Se on mukana Savon Sanomien lisäksi Kymenlaakson lehdistä, Aamulehdessä sekä Åbo Underrättelser -lehteä julkaisevassa Förlags Ab Sydvästkustenissa (12,8 % osakkeista ja äänistä) sekä Keski-Uusimaa Oy:ssä (12,6 %).

Maakuntalehtien ja muiden suurempien lehtien vähemmistöomistuksilla paikallis-lehdissä saattaa olla selitys: yhtiö ei ole saanut ostettua enempää osakkeita. Tosin vähemmistöosakkuuksiin saattaa liittyä reviirijattelukin: lehti ei saa joutua kilpailijalle.

Säätiöt omistavat yli prosentin 16 sanomalehdestä. Säätiöt julkaisevat kahta paikallislehteä. Säätiön omistuksessa on täysin Vasabladet-lehtiryhmä (3 lehteä). Lisäksi suurena osakkaana (yli 5 % äänistä) säätiöt ovat mm. Åbo Underrättelser -lehdessä, Aamulehdessä, Satakunnan Kansassa, Sanoma Osakeyhtiössä ja Keski-Pohjanmaan Kirjapaino Oy:ssä (ml. säätiön omistama yhtiö). Esimerkiksi Keskipohjanmaassa ja Sanomissa säätiöt ovat käytännössä lehden omia säätiöitä.

Vakuutusyhtiöiden omistus on lisääntynyt 1980-luvulla. Se johtuu osallistumisesta mm. lehtiyhtiöiden osakeantoihin ja mahdollisesti myös asiakassuhteiden havittelus-

	Markkinointi- alueiden ykköslehdet (20 kpl)	Ruotsin- kieliset (13 kpl)	4 - 7 x/vk (57 kpl)	3 x /vk paikallis- lehdet (22 kpl)	1 - 2 x/vk paikallis- lehdet (135 kpl)	20 suu- rinta lehti- yhtiötä ²	Kaikki lehti- yhtiöt
Lehtiyhtiöt	11,8	20,1	28,1	37,8	48,4	6,9 (14,3)	6,4
Sij-, holding-, rah- ja kehitysyhtiöt	16,8	1,3	12,9	1,4	0,6	16,1 (11,4)	15,2
Muut yhtiöt	6,1	3,8	4,4	0,2	1,6	5,1 (7,7)	4,7
Suuryhtiöt	2,0	0,6	1,6	0,1	0,3	2,9 (5,7)	2,8
Vakuutusyhtiöt	3,3	0,2	2,3	-	0,4	4,4 (6,4)	3,8
Pankit	3,6	0,2	2,5	2,5	0,6	4,1 (11,2)	4,0
Kunnat ja srk:t	0,2	-	0,1	6,3	1,3	0,1 (-)	0,3
Yhdistykset	0,8	44,4	4,4	7,7	9,8	4,5 (4,1)	7,2
Säätiöt	5,3	16,9	4,1	3,5	1,6	7,8 (5,9)	7,0
Poliittiset yhteisöt	0,7	0,1	2,0	-	-	0,6 (0,2)	2,2
Yhteisöt	50,6	83,1	62,4	59,5	64,6	52,1 (66,9)	53,6
Yksityiset	49,4	16,9	37,6	40,5	35,4	47,9 (33,1)	46,4

1) Todellisuudessa yhteisöomistuksen yhteenlaskettu osuus on vieläkin suurempi. Tämä johtuu siitä, että kunkin lehtiyhtiön kohdalla on huomioitu pääsääntöisesti vain prosenttiin ylittävät eri yhteisöomistajaryhmien osuudet.

2) Suluissa on osakepääoman mukaan painotettu omistusosuusjakauma. Poikkeama johtuu mm. SK-Invest Oy:n suuresta osakepääomasta.

Taulukko 1. Eri omistajaryhmien volyymipainotteiset omistusosuudet eri lehtiryhmissä ja koko sanomalehdistössä¹

ta. Sellaisissa yhtiöissä, joissa on kaksi äänivallaltaan erilajista osakesarjaa ja jossa on vakuutusyhtiö(itä) osakkaana, on pikemminkin sääntö kuin poikkeus, että vakuutusyhtiö omistaa vähä-äänistä osakesarjaa. Vakuutusyhtiöiden voidaan siten tulkita harrastaneen lähinnä sijoitustoimintaa eikä vallan tavoittelua. Eniten vakuutusyhtiöt omistavat Satakunnan Painotalo Oy:stä (22,6 %). Suurista lehtiyhtiöistä vakuutusyhtiöt omistavat Aamulehteä (yli 15 %, Sanoma Osakeyhtiötä (3,3 %) ja Satakunnan Kansaa (11,6 %).

Pankkien omistukset keskittyvät Satakunnan Kansan (34,5 %, ml. ns. apuyhtiöt) ja Aamulehden (15,2 %) lisäksi keskustalaisiin päivälehtiin (7 yli %:n ylittävää osuutta) sekä Karjalan Maahan. Kaikkiaan pankeilla ylitty prosenttiin omistusosuus 26 sanomalehtiyhtiössä. Pankkien omistukset liittyvät tietyissä yhtiöissä lehtien järjestämiin osakeanteihin, kuten esimerkiksi Ilkassa, Etelä-Saimaassa ja Keskipohjanmaassa. Paikallislehdissä pankkiomistajana on useimmiten levikkialueen tai ilmestymispaikkakunnan paikallispankki. Tosin nyttemmin monet pankit voivat kuulua isompaan pankkikokonaisuuteen.

Kuntien ja seurakuntien omistukset ovat yhtä kuntainliiton julkaisemaa lehteä (Vakka-Suomen Sanomat) lukuunottamatta vähemmistöomistuksia ja usein niiden

omistamilla lehdillä on jokin enemmistöomistaja. Jostain syystä kuntien ja seurakuntien omistukset korreloivat keskenään.

Suuryhtiöt (liikevaihto yli mrd. mk) ovat luopuneet vähitellen sanomalehtiomistuksistaan (esim. Warkauden Lehti ja Anjalankosken Sanomat). Yhtyneet Paperitehtaat Oy omistaa edelleen enemmistön Valkeakosken Sanomista. Lisäksi Repola-konsernilla on omistusta entisen Rauma-Repolan päätoimialueen lehdissä Satakunnan Kansassa (6,2 % äänistä) ja Lallissa (10,4 %). Aamulehden suuryhtiöomistus juontuu mm. Uusi Suomi Oy:n fuusioista. Kymmene on mukana Kymenlaakossa ja Partek Åbo Underrättelser -lehdessä.

Poliittisten yhteisöjen omistusosuus vähenee, kun liikutaan poliittisella kartalla vasemmalta oikealle. Puolueomistusta on vasemmistolehtien lisäksi lähinnä keskustalaisyksissä ykkös- ja kakkoslehdissä sekä kokoomuksella Hämeen Sanomissa. Kaikkiaan poliittiset yhteisöt omistavat yli prosentin kymmenestä ei-sosialistisesta sanomalehdestä.

Muiden yhtiöiden, osuuskuntien ja yrityksiä merkittävin omistus on Kirjapaino Oy Maakunnassa/Karjalan Maa, joka on meijerin (!) tytäryhtiö (Idän Maidolla 64,5 %). Kaikkiaan prosentin ylittäviä osuuksia on peräti 30, jossa on mukana tiettyjen lehtien pääomistajien omistamia, toiminnallisia (ei holding-) yhtiöitä, kuten Laakkosten (Karjalainen) autoliike.

Yhdistykset julkaisevat 13 paikallislehteä. Niiden lisäksi ne omistavat enemmistön kolmesta paikallislehdestä. Yhdistysomistus on merkittäväntä ruotsinkielisissä sanomalehdissä, sillä omistaahan Hufvudstadbladetin (sekä kolme muuta ruotsinkielistä lehteä) yhdistys nimeltään Konstsamfundet rf.

Sijoitus- ja kehitysyhtiöiden omistus jäi huomattavasti 1980-luvun meteliä pienemmäksi. Kehitysyhtiötkin ovat lähinnä lehtiyhtiöiden tai pankin omistuksessa. Edellinen viittaa Suomen Viestintäkehitykseen ja jälkimmäinen Panostajaan (n. 5 % aamulehdestä). Pankin haltuun on joutunut myös moni sijoitusyhtiö. Tietävästi rahoittajat kaupittelevat yhä Nobiscumin omistamia Pohjolan Sanomien osakkeita (n. 21 % äänistä). Sijoitusyhtiöiden omistukset jäivät lopultakin lähinnä osakeanneissa merkittyihin ns. tapettipapereihin.

Holding-yhtiön kautta on omistusta järjestelty Sanoma Osakeyhtiön (48,4 %) lisäksi mm. Ylöjärven Sanomissa, Savonlinnan Kirjapaino Oy:ssä, Nurmijärven Sanomissa sekä Länsi-Suomessa.

Monenlaista maakuntalehteä

Markkinointialueiden ykköslehdet voidaan jakaa omistusrakenteensa perusteella seuraaviin ryhmiin (Itä-Savon julkaisu-oikeuksien myynti huomioitu):

- hajaomisteiset (yli 10 osakasta 50 %)

- * Keski-suomalainen
- * Hämeen Sanomat
- * Kainuun Sanomat
- * Etelä-Saimaa
- * Ilkka

- suppeamisteiset (2-10 osakasta 50 %)
 - yhteisöt
 - * Aamulehti
 - * Satakunnan Kansa
 - * Keskipohjanmaa
 - (* Pohjolan Sanomat)
 - yksityiset
 - * Kaleva
 - * Lapin Kansa
 - * Länsi-Savo
- perhe-/sukuomisteiset (1 osakas 50 %)
 - * Helsingin Sanomat
 - * Turun Sanomat
 - * Karjalainen
 - * Etelä-Suomen Sanomat
- lehtiyhtiömisteiset
 - yhden lehden
 - * Pohjalainen
 - * Itä-Savo
 - useamman lehden
 - * Kouvolan Sanomat (ml. MVO, Eteenpäin ja SVR)
 - * Kymen Sanomat
 - * Savon Sanomat

Vielä 1980-luvun alussa lehtiyhtiömisteiset-ryhmää ei ollutkaan. Pohjalainen oli hajaomisteinen ja Itä-Savo todennäköisesti suppeamisteinen. Kouvolan Sanomat oli perheyhtiö, Savon Sanomat hajaomisteinen ja Kymen Sanomat joko haja- tai suppeamisteinen.

Perheyhtiöksi on tullut Karjalainen, kun Laakkoset nostivat omistusosuutensa 1986 yli 50 prosenttiin. Itä-Savon omistajana ennätti olla vähän aikaa Luostarisen perhe. Omistusmuutoksia ei ole tapahtunut juuri lainkaan perheiden omistamissa lehdisissä. Satakunnan Kansa oli (yhteisöjen) hajaomistama.

Monissa lehdissä omistusmuutokset käynnistyivät sijoittajien kiinnostuttua lehtiyhtiön osakkeista. Tällaisia ovat mm. Satakunnan Kansa, Pohjalainen ja Savon Sanomat.

Merkille on pantava myös sellainen seikka, että usein merkittävien omistusmuutosten jälkeen lehden poliittinen sitoutuneisuus on muuttunut. Ehkä omistusmuutosta ei voi sanoa syyksi vaan pikemminkin asiaan vaikuttavaksi merkittäväksi tekijäksi. Kokoomuslaisuudestaan ovat luopuneet Aamulehti, Pohjalainen, Karjalainen ja Satakunnan Kansa. Savon Sanomat ei ole enää keskustalainen, julkisesti.

Kauppa kannattaa ...

Vuoden 1980 ja maaliskuun 1992 välisenä aikana tehtiin noin sata sanomalehtikauppaa. Kaupalla tarkoitetaan tilannetta, jossa yksi osakas(taho) saavuttaa lehtiyhtiöstä

50 prosentin osuuden tai lehden julkaisuoikeudet vaihtavat omistajaa.

Vähän yli puolessa lehtikaupoista myyjänä oli yksityinen ihminen, perhe tai suku. Yhdelle yksityiselle taholle siirtyi lehden enemmistö 15 kaupassa ja perheen omistamille lehtiyhtiöille siirtyi 15 lehteä. Kaiken kaikkiaan 64 lehden ostajana oli sellainen yhtiö, joka itse julkaisee sanomalehteä. Ahkerimpia yritysostajia olivat Aamulehti, Savon Sanomat, Keskisuomalainen, Karjalainen, Hufvudstadsbladet, Ilkka, Liitto ja Kaijuun Sanomat.

Lehtikauppojen ajoitukseen ovat vaikuttaneet verotuslainsäädännön muutokset. Esimerkiksi vuonna 1988 tehtiin 16-18 lehtikauppaa. Silloin lehtikauppoihin liittyi myös osakkeilla keinottelua, jonka seurauksena Salon Seudun Sanomat päätyi Turun Sanomille ja Pohjalainen Aamulehdelle sekä puhtaasti muista syistä johtuvia järjestelyjä (Uusi Suomi/Aamulehti ja Kymenlaakson I lehtijärjestely).

...jos löytyy ostaja

Muun muassa ristiinomistuksen lisääntymisen takia ns. harmaa, kasvoton omistus on lisääntynyt. Samanaikaisesti lehtiyhtiöissä omistus on keskittynyt entistä harvemmille, ja hajaomisteisia lehtiä on enää vähän. Useassa lehtiyhtiössä keskittymisen ansiosta (fyysisen) omistajan ääni kuuluu yhtiön päätöksenteossa, ja perheyhtiöt ovat säilyttäneet tai jopa hieman vahvistaneet asemaansa sanomalehdistön omistajina. Toki ristiinomistus on mm. keskustalehdistössä vahvistanut liikkeenjohdon asemaa suhteessa muihin omistajiin.

Toimialan ja yritystason (omistus)keskittyminen on johtanut siihen, että mahdolliset omistajanvaihdokset tapahtuvat lähinnä normaalilla kauppakirjalla eikä esimerkiksi nurkanvaltauksin. Kaupankäynti on tuskin lähitulevaisuudessa kovin vilkasta, vaikka myyntipäätösten teko on entistä helpompaa, koska myynnistä päättävät entistä harvemmat omistajat. Tosin keskustalaisessa lehdistössä ristiinomistus on lisännyt myös lehtien välistä omistuksellista kontrollia.

Lehtikaupoissa on viime aikoina ollut ja on todennäköisesti lähivuosinakin kyse lehtiyhtiöiden välisistä toimialajärjestelyistä, joilla tähdätään kilpailutilanteen selkiinnyttämiseen tietyllä markkina-alueella. Muutoin ostajan löytäminen Suomesta voi olla vaikeaa. Muualta niitä saattaa löytyä, sillä ulkomaalaisomistus on suurelta osin vapautunut. Raha ei tunne kielimuureja, puolin ja toisin.

**) Artikkelin perustuu kirjoittajan Tampereen yliopiston tiedotusopin laitokselle tehtyyn pro gradu -tutkielmaan "Suomen sanomalehdistön omistusrakenne 1991-1992 maaliskuu".*